

**ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
Кафедра публічного управління та адміністрування**

ЧЕЛЕНКО ОЛЬГА ОЛЕКСАНДРІВНА

**ЖИТЛОВА СУБСИДІЯ - ФІНАНСОВИЙ ІНСТРУМЕНТ АДРЕСНОЇ ДОПОМОГИ
НАСЕЛЕННЮ**

Спеціальність: 281 Публічне управління та адміністрування

АВТОРЕФЕРАТ

кваліфікаційної роботи за другим рівнем вищої освіти (магістр)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Турбота про людей, які перебувають у складних життєвих обставинах, – один із основних напрямів соціальної політики держави. У сучасних економічних умовах вона набуває особливого значення. Головне спрямування соціальної політики - це створення комплексу правових, економічних, психологічних, освітніх, медичних, реабілітаційних та інших заходів, основною метою яких є поліпшення або відтворення життєдіяльності, соціальної адаптації, повернення до повноцінного життя осіб, які потребують соціальної допомоги і послуг.

Соціальний захист населення є однією з найважливіших та невід’ємних складових соціальної політики будь-якої країни. Сутність соціальної політики та соціального захисту полягає в наданні допомоги державою незахищеним верствам населення. Зазначена допомога надається шляхом заходів, які реалізують органи державної влади за рахунок видатків з Державного бюджету України.

Проблема соціального захисту та соціальної підтримки населення існує у будь-якій державі. До найменш захищених верств населення в Україні належать: сім’ї, які є малозабезпеченими, особи, які постраждали від торгівлі людьми; багатодітні сім’ї; особи з особливими потребами тощо. Фінансове благополуччя зазначених категорій є дуже низьким.

В умовах нестабільного економічного та соціального становища України, яке супроводжується інфляцією, низьким рівнем життя та безробіттям, як ніколи гостро постає питання гідного соціального забезпечення населення. Соціальне забезпечення має гарантувати соціальну стабільність громадян у державі незалежно від їх положення та статусу, забезпечувати умови для нормального життя усіх членів соціуму, що виражається у різноманітних формах соціальної підтримки населення. Однією із таких важливих форм соціального забезпечення є саме надання громадянам житлових субсидій.

Стан наукової розробки теми. Проблемам різних форм соціального забезпечення, зокрема безповоротної державної адресної фінансової допомоги, посиленню рівня соціального захисту населення в Україні у своїх наукових працях приділяли увагу такі вчені як: Є. І. Астрахан, В. А. Ачаркан, Н. Б. Болотіна, М. І. А. Ветухова, В. О. Гончаров, О. Ю. Єрмолівська, М. Л. Захаров, Р. І. Іванова, М. Л. Захарова, М. М., Клемпарський, О. Є. Мачульська, О. В. Москаленко, С. М. Прилипка, В. Д. Роїк, В.М. Руденко, Хренова Т.Ю., Ю.О. Шклярський, С. О. М. Ярошенко та інші.

Об’єктом дослідження є процес фінансового забезпечення державною надання житлових субсидій населенню.

Предметом дослідження є особливості надання та взаємовідповідальні відносини, між державою та громадянами країни в сфері призначення та виплати безповоротної адресної фінансової допомоги.

Мета роботи. Комплексний аналіз стану фінансового забезпечення програми житлових субсидій, виявлення особливостей надання адресної допомоги та визначення напрямів підвищення ефективності фінансування та використання житлових субсидій.

Завдання. Задля виконання зазначеної мети поставлені такі завдання:

- надати визначення поняттю система державної соціальної підтримки населення, визначити її сутність, види та функції;
- розглянути субсидії як інструмент адресної фінансової допомоги населенню;
- вивчити та здійснити аналіз зарубіжного досвіду щодо субсидювання населення;
- проаналізувати фінансове забезпечення населення житловими субсидіями;
- здійснити аналіз державних субвенцій на надання житлових субсидій;
- визначити напрями підвищення ефективності фінансування та використання житлових субсидій.

Методи дослідження. Методологічну базу дослідження представлено низкою загальних та спеціальних наукових методів. Серед загальних наукових методів можна виділити: аналіз і синтез, дедукцію та індукцію. Серед спеціальних методів: економіко-статистичного, фінансово-економічного, організаційно-функціонального. Також використовувався порівняльний аналіз, аналіз та узагальнення наукової літератури та науково-правових документів, порівняльно-історичний метод, що дозволяє виявити зміни, що відбулися в сфері забезпечення соціальної підтримки громадян. Застосування даних методів дослідження дозволило дослідити об'єкти у взаємозв'язках та взаємозалежностях, виявити певні тенденції, виробити пропозиції та рекомендації щодо підвищення ефективності фінансування та використання житлових субсидій.

Наукова новизна дослідження одержаних результатів полягає в тому, що автор обґрунтував особливості системи надання державної соціальної підтримки населення через надання житлових субсидій, на основі комплексного аналізу пояснив вплив субсидій, як інструмента безповоротної адресної фінансової допомоги, на рівень соціальної захищеності та добробуту населення, проаналізував стан фінансового забезпечення населення України житловими субсидіями на прикладі Миколаївської області та узагальнив напрями підвищення ефективності фінансування та використання житлових субсидій.

Практичне значення. Практичне значення полягає у тому, що отримані висновки дозволяють виробити практичні рекомендації щодо напрямів підвищення ефективності

фінансування та використання житлових субсидій. Результати дослідження також можуть бути використані в науковій, педагогічній та прикладній сферах діяльності. У науковій сфері вони можуть стати джерелом подальшого дослідження стратегії розвитку системи соціального захисту населення з урахуванням закордонного досвіду субсидіювання. У педагогічній – матеріали дослідження можна використовувати на курсах підвищення кваліфікації при підготовці медичних фахівців, а також для підвищення кваліфікації службовців які мають намір займатися цією проблематикою. У прикладній сфері результати дослідження можуть бути корисні під час здійснення аналізу ефективності надання житлових субсидій. Розроблені в роботі положення, висновки та рекомендації можуть бути використані в навчальному процесі при підготовці бакалаврів та магістрів за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування», 231 «Соціальна робота».

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи складає 80 сторінок сторінку, із них 72 сторінки основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету та основні завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, висвітлено наукову новизну і практичне значення виконаної роботи. Наведено результати апробації основних положень та особистий внесок автора дослідження.

У першому розділі «Житлова субсидія як один із видів захисту громадян, що гарантується державою» розкрито поняття соціальної підтримки населення, її сутність, види та функції. Визначено місце субсидії як інструменту безповоротної державної адресної фінансової допомоги населенню та проаналізовано порядок призначення та розрахунку субсидій в зарубіжних країнах та Україні

Підрозділ 1.1. Система державної соціальної підтримки населення: сутність, види та функції присвячений аналізу стану наукової розробки проблеми у вітчизняній та зарубіжній науці.

Аналіз стану наукової розробки досліджуваної проблеми показав, що в сучасній науці питання державної соціальної підтримки розкрито досить ґрунтовно. З'ясовано, що соціальна політика в Україні направлена на розв'язання та вирішення найбільш головних завдань- забезпечення економічних змін, які необхідні задля того, щоб забезпечити перехід до ринкової економіки, яка, у випадку погіршення умов життя деяких верства

населення, буде спроможна відреагувати на це; формування заходів, які спрямовані на виховання населення з метою здолання правового нігілізму; розроблення та реалізація завдань соціальної підтримки населення, які направлені на забезпечення прогресу у різних сферах громадського життя.

Підрозділ 1.2. «Субсидія як інструмент безповоротної державної адресної фінансової допомоги населенню» розкрито сутність ключових понять дослідження.

З'ясовано, що субсидія це - безповоротна адресна державна соціальна допомога мешканцям домогосподарств, що проживають в житлових приміщеннях (будинках) і не можуть самотужки платити за житлово-комунальні послуги, оплачувати витрати на управління багатоквартирним будинком. Крім того, визначено, що адресна допомога – це форма державної соціальної допомоги, яка надається персонально конкретній людині, з урахуванням її особистих потреб, доходів та складу родини. Саме тому адресність допомоги забезпечує її ефективність.

Отже, оскільки при визначенні розміру субсидії, обов'язковий відсоток платежу за житлово-комунальні послуги для кожної родини розраховується індивідуально і залежить виключно від доходу родини, це свідчить про адресність субсидії.

Підрозділ 1.3. «Порядок призначення та розрахунку субсидій в зарубіжних країнах та Україні» з'ясовано, що зарубіжні країни, і цим вони різняться від України, мають зацікавленість у тому, щоб кількість громадян, які отримували допомогу постійно зменшувалася, оскільки ці країни надають підтримку не безпосередньо на оплату житлово-комунальних послуг, а на інші побутові цілі. Ці країни надають громадянам пільги, які забезпечують економне споживання ресурсів, тим самим вони надають своїм громадянам соціальну підтримку.

Досліджено стан охоплення мешканців Миколаївської області державною підтримкою у вигляді житлових субсидій.

У *підрозділі 2.1 «Аналіз фінансового забезпечення населення житловими субсидіями»* з'ясовано, що протягом останніх років, прослідковується значне та постійне зменшення кількості родин, які одержали допомогу від держави. Такий стан речей взагалі не свідчить про факт відсутності або зменшення кількості звернень за призначенням субсидії. У законодавство, яким регламентується порядок надання цієї державної допомоги, протягом останніх трьох років було внесено 29 змін, які стосуються можливості отримувати допомогу від держави у вигляді субсидії. І кожна нова зміна стосувалася випадків, коли у державна допомога не може бути призначена, або заява, подана на розрахунок ЖС буде вважатися не поданою.

Визначено, що переважна кількість громадян України стикаються з фінансовими

проблемами, обумовленими економічною ситуацією в країні. Такий стан речей, як наслідок, призводить до того, що громадяни країни зацікавлені отримувати фінансову підтримку від держави. Враховуючи, що економічна ситуація в країні є нестабільною, влада стикається з серйозними проблемами при фінансуванні, наданні допомоги громадянам, які є найменш соціально захищеними.

У підрозділі 2.2 «Аналіз державних субвенцій на надання житлових субсидій» досліджено та висвітлено стан надходження субвенцій з державного бюджету для забезпечення виплати субсидій населенню.

З'ясовано, що оскільки починаючи з 2020 року субсидії виплачуються безпосередньо на рахунки громадян, а заявку щодо потреб у коштах акумулюють органи соціального захисту населення обласних держадміністрацій та направляють її до МСПУ, яке спрямовує кошти регіонам безпосередньо під заявлену потребу, такий підхід до фінансування субсидій дозволяє уникнути розробки та прийняття нормативних актів, якими вносилися зміни щодо уточнення розподілу обсягу субвенції в бік збільшення чи зменшення.

У підрозділі 2.3 «Аналіз витрат населення на оплату житлово-комунальних послуг» здійснено аналіз загального розміру сплати мешканців Миколаївської області на оплату житлово-комунальних послуг.

З'ясовано, що порівняно з 2018 роком нарахування для оплати за спожиті комунальні послуги постійно зростає та не має сталого рівня. Сукупні витрати населення Миколаївської області у розрахунку на одне домогосподарство підвищилися майже у двічі. З 519,94 грн. у 2018 році до 1046,23 грн. у 2021 році.

У третьому розділі **«Напрями підвищення ефективності фінансування та використання житлових субсидій»** з'ясовано напрями фінансового моніторингу, які направлені на підвищення ефективності надання населенню субсидій.

У підрозділі 3.1 «Верифікація та критерії фінансового моніторингу ефективності надання житлових субсидій населенню» надано визначення поняттю верифікація, визначено її види, виявлено перелік завдань, які покладаються на органи, які здійснюють верифікацію. Крім того, нами було запропоновано критерії за якими буде здійснюватися оцінка ефективності надання житлових субсидій населенню. Зроблено висновок, що наступним кроком у розвитку системи надання соціальних послуг має стати підвищення їх ефективності за витратами, удосконалення механізму збирання комунальних платежів з тих, хто здатний платити, а також надання допомоги соціально незахищеним верствам населення в оплаті зростаючих тарифів. Проведено аналіз кількості виявлених порушень та визначено суми надміру нарахованих коштів та визначено, що кількість надання

недостовірної інформації свідчить про низьку соціальну відповідальність частини населення та бажання будь-яким чином, отримати допомогу, приховавши при цьому справжній матеріальний стан своєї родини.

У підрозділі 3.2 «Вплив житлових субсидій на розвиток житлово-комунального господарства країни» визначено перелік проблем, які спостерігаються в сфері житлово-комунального господарства. Доведено, що для вдосконалення порядку надання житлових субсидій та дотримання принципу соціальної справедливості та соціальної спрямованості коштів необхідно застосувати інформаційно-комунікаційні технології для моніторингу і аналізу ефективності надання житлових субсидій та проводити цілеспрямовану роботу з надавачами послуг, спрямовану на підвищення якості їх роботи.

На сьогодні, житлова субсидія надає змогу зменшувати фінансове навантаження на родини з низькими доходами, проте вона не стимулює економічне зростання та не вирішує проблем розвитку житлово-комунальної сфери, а часто стає джерелом суттєвих фінансових зловживань.

ВИСНОВКИ

У **висновках** узагальнено головні результати магістерського дослідження.

1. Визначено, що основним та найважливішим завданням, яке постає перед системою державної соціальної підтримки населення - це діяльність, яка повинна бути направлена на вирішення питань, які дозволять задовольнити потреби певних категорій людей або їх родин, що виникають як наслідки подій, що виникають в житті таких родин під впливом соціальних ризиків, шляхом надання їм державної підтримки.

Соціальна підтримка є складовою частиною процесу захисту населення соціального спрямування та виконує три основні функції:

економічну - стимулювання економічної діяльності та, перш за все, збільшення кількості населення, яке перебуває у рівних сприятливих соціально-економічних умовах;

соціальну – вживаються заходи щодо підтримки соціальної стабільності або утримання рівноваги в суспільстві за рахунок надання адресної соціальної допомоги населенню, яке на даний час є найбільш соціально-уразливим;

стратегічну (резервну) - через активну боротьбу держави з бідністю мешканців країни досягається розвиток і збереження потенціалу громадян, об'єднання зусиль держави і суспільства з підвищення соціальних можливостей незахищених верств населення.

Соціальна сфера країни фінансується з ДБ України. Кошти, які отримуються з ДБ витрачаються виключно на підтримку сфери соціально захисту на місцевому рівні та рівні

держави. Самофінансування, кредитування та інші є основними джерелами позабюджетного фінансування.

2. В залежності від того, хто отримує субсидію – працююча чи не працююча особа, ЖС має підстави для розгляду її з точки зору понять чи то складова підтримки, яка містить соціальну спрямованість чи то складову соціального захисту. Надання субсидії та цілеспрямований характер, який за суттю є безповоротнім, тобто метою її застосування є зміцнення дохідної бази обласних та районних бюджетів та їх збалансування.

3. У переважній кількості країн зарубіжжя, як і в Україні, головним та основним критерієм для отримання будь-якої державної підтримки, до якої ми відносимо і ЖС, є врахування матеріального стану родини та її доходів.

За підсумками аналізу досвіду інших країн саме з питання, яке стосується захисту соціального спрямування, з'ясовано, що надання громадянам субсидій в цих країнах не виділено в окрему гілку соціального захисту. Найголовнішою відмінністю є те, що субсидії населенню надаються не лише на оплату житла, а і на інші, не менш важливі потреби, які стимулюють отримувачів допомоги до економного споживання ресурсів.

Проаналізувавши порядок розрахунку та призначення субсидій в Україні та країнах зарубіжжя, ми дійшли висновку, що ЖС для відшкодування витрат на оплату ЖКП та придбання вугілля(твердого палива) та скрапленого газу у високорозвинених країнах зарубіжжя не відносяться до популярного механізму, який спрямований на те, щоб підвищити рівень життя певної категорії населення. Відповідно до даних МСПУ протягом березня поточного року ЖС для відшкодування витрат на оплату ЖКП в Україні отримувало 2954054 домогосподарства, що становить двадцять відсотків загальної кількості домогосподарств (14784300). Така кількість отримувачів перевищує показник в Європі у два рази, оскільки там підтримку від держави отримують приблизно 5-10%, при цьому в Польщі ця цифра становить лише 2%.

4. За результатами аналізу готівково- грошового охоплення родин країни саме програмою ЖС з'ясовано, що серед отримувачів субсидії мешканців міст більше ніж мешканців сільської місцевості. Це пов'язано з тим, що населення, яке мешкає у селах та селищах частіше за все не працює, не обліковується в центрі зайнятості або займається трудовою діяльністю без належного офіційного оформлення відносин. Враховуючи зазначені вище підстави, такі родини позбавлені можливості скористатися підтримкою держави у вигляді ЖС, до того ж такий стан речей можливо пояснити і тим фактором, що у містах населення мешкає більше ніж у селах.

5. Бюджетними субвенціями є кошти, які надходять до бюджетів обласного або районного рівнів з ДБ, який наразі є бюджетом рівня. Кошти для фінансування житлових

субсидій спрямовані на рівняння бюджетної забезпеченості регіонів і забезпечення рівних фінансових можливостей для надання гарантованих державою виплат. Покриття витрат по ЖС відбувається виключно за потребами регіонів, оскільки фінансування здійснюється безпосередньо без замовлення коштів, яке здійснюється щомісяця.

6. Витрати громадян країни на оплату ЖКП – є чи не найголовним показником, що свідчить про те, що населення перебуває у безпеці саме фінансовій. Нажаль зміни у тарифних ставках за сплату ЖКП зазвичай є невтішними. З 2021 року, урядом запроваджено надання субсидії виключно у грошовій готівковій формі. Така форма отримання субсидії спрощує процедуру оплати ЖКП населенням, оскільки відтепер відсутня необхідність населенню, яке отримує цей вид допомоги вираховувати саме той платіж, менше якого вони мають права сплатити за законом, крім того, не потрібно відслідковувати розмір коштів програми ЖС, яке отримало те чи інше комунальне підприємство.

7. З метою розвитку системи соціальної допомоги вважаю за необхідне в першу чергу підвищити її ефективність за витратами, поліпшити збирання комунальних платежів з тих, хто здатний платити, а також надати допомогу соціально-незахищеним громадянам в оплаті зростаючих тарифів.

8. Для подолання недоліків програми надання населенню ЖС та для оптимізації системи соціальної підтримки необхідно здійснити наступні кроки:

- зосередити увагу саме на тих категоріях населення, які є самими соціально незахищеними та вразливими (пенсіонери, особи з інвалідністю, родини з малолітніми дітьми);

- оптимізувати наявні програми субсидування для забезпечення її максимальної маневреності, керованості та ефективності.

- для вдосконалення алгоритму надання ЖС та дотримання принципу соціальної справедливості та соціальної спрямованості коштів необхідно застосувати інформаційно-комунікаційні технології, за допомогою яких здійснювати постійний аналіз та моніторинг процесу ефективності надання ЖС. Крім того, надважливо забезпечити на постійній основі роботу з організаціями, які є надавачами тих чи інших ЖКП, спрямовану не на отримання прибутку, а на підвищення якості їх послуг. Хоча на сьогодні ЖС і дозволяють зменшувати фінансове навантаження на родини з низьким рівнем доходу, при цьому вони є джерелом суттєвих фінансових зловживань як в межах країни, так і на рівні місцевих органів влади та за своєю суттю взагалі не вирішують проблем розвитку сфери житлово-комунального господарства, не стимулюють економічне зростання.

АНОТАЦІЯ

Челенко О.О. житлова субсидія-фінансовий інструмент державної допомоги населенню– На правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття другого рівня вищої освіти (магістр). Чорноморський національний університет імені Петра Могили. – Миколаїв, 2021.

Кваліфікаційну роботу присвячено розкриттю особливостей програми житлових субсидій. У вступі обґрунтовано актуальність та рівень дослідженості теми; окреслено мету та основні завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження; описано наукову новизну; встановлено практичне значення отриманих результатів магістерської роботи; зазначено структуру та обсяг роботи. В дослідження розкрито поняття та сутність системи соціальної підтримки. Надано загальну характеристику стану призначення такого виду державної допомоги як житлові субсидії. Досліджено надання субсидії в Україні та зарубіжних країнах. Досліджено стан охоплення мешканців Миколаївської області державною підтримкою у вигляді житлових субсидій. Проаналізовано фінансування та державний контроль за призначенням та виплатою субсидій населенню.

Ключові слова: житлові субсидії, соціальний захист населення, верифікація та критерії фінансового моніторингу, житлово-комунальне господарство.

SUMMARY

Chelenko O.O. housing subsidy-financial instrument of state aid to the population - On the rights of the manuscript.

Master's thesis for obtaining the second level of higher education (master). Petro Mohyla Black Sea National University. – Mykolaiv, 2021.

Qualification work is devoted to the disclosure of the features of the housing subsidy program. The introduction substantiates the relevance and level of research of the topic; the purpose and main tasks, object, subject and methods of research are outlined; described scientific novelty; the practical significance of the obtained results of the master's work is established; the structure and scope of work are indicated. The study reveals the concept and essence of the social support system. A general description of the state of appointment of this type of state aid as housing subsidies is given. The provision of subsidies in Ukraine and foreign countries has been studied. The state of coverage of inhabitants of the Nikolaev area with the state support in the form of housing subsidies is investigated. Financing and state control over the appointment and payment of subsidies to the population are analyzed.

Key words: housing subsidies, social protection of the population, verification and criteria of financial monitoring, housing and communal services.